

III – PHƯƠNG PHÁP TỔ CHỨC DẠY HỌC MÔN GIÁO DỤC CÔNG DÂN LỚP 9

1. Một số quan điểm chung

a) Phương pháp dạy học môn GDCD phải phát huy được tính tích cực, tự giác, chủ động, sáng tạo của HS trong quá trình dạy học. HS cần phải tích cực hoạt động để tự phát hiện và chiếm lĩnh các tri thức, kỹ năng mới, hình thành thái độ tích cực dưới sự hướng dẫn, giúp đỡ của GV.

b) Các hoạt động dạy học phải được thiết kế phù hợp với mục tiêu cụ thể của bài học, căn cứ vào năng lực và trình độ của HS, vào điều kiện, hoàn cảnh cụ thể mà thiết kế tiết học thành những hoạt động có thể phát huy tối đa hoạt động nhận thức của HS.

c) Dạy học môn GDCD phải gắn bó chặt chẽ với cuộc sống thực tiễn. GV phải hướng dẫn HS liên hệ giữa bài học GDCD với đời sống đạo đức, pháp luật của cá nhân, tập thể và địa phương ; hướng dẫn HS điều tra, tìm hiểu các sự kiện, các vấn đề trong lớp, trong trường, ở địa phương có liên quan đến chủ đề bài học ; hướng dẫn các em phát huy vốn kinh nghiệm cuộc sống của bản thân để phân tích, lí giải, tranh luận về các tình huống, các sự kiện thực tế.

d) Cần kết hợp một cách hợp lí các phương pháp và hình thức dạy học với phương pháp và hình thức giáo dục ; giữa các phương pháp dạy học truyền thống (điển giảng, đàm thoại, trực quan, kể chuyện,...) với các phương pháp hiện đại, có khả năng phát huy tính tích cực hoạt động của HS (thảo luận nhóm, đóng vai, trò chơi, giải quyết vấn đề, đề án, xác định giá trị...). Cần sử dụng hợp lí các hình thức : học cá nhân, theo nhóm, theo lớp ; dạy trong lớp với ngoài lớp, ngoài trường...

2. Một số phương pháp dạy học cụ thể

Có rất nhiều phương pháp dạy học. Tài liệu này chỉ giới thiệu một số phương pháp dạy học có nhiều ưu thế trong việc phát huy tính tích cực của HS trong dạy học môn GDCD.

a) Phương pháp kích thích tư duy (động não)

**** Đặc điểm***

Kích thích tư duy là một kỹ thuật dạy học của GV, dựa vào những hiểu biết sẵn có của HS, đặt ra câu hỏi gợi mở kích thích để HS liên tưởng giữa điều đã biết với thực tiễn, giúp các em đưa ra ý tưởng mới về các vấn đề đạo đức và pháp luật.

**** Cách sử dụng***

- GV nêu lên vấn đề cần được tìm hiểu trước cả lớp.
- Khích lệ HS phát biểu và đóng góp ý kiến càng nhiều càng tốt.
- Liệt kê tất cả các ý kiến phát biểu trên bảng hoặc giấy to, không loại trừ một ý kiến nào, trừ trường hợp trùng lặp.
- Phân loại các ý kiến.
- Làm sáng tỏ những ý kiến chưa rõ ràng.
- Tổng hợp ý kiến của HS và hỏi cả lớp xem có còn thắc mắc hay bổ sung gì không.

**** Những điều cần lưu ý khi sử dụng***

- Phương pháp kích thích tư duy có thể dùng để lí giải nhiều vấn đề đạo đức, pháp luật, song đặc biệt phù hợp với các vấn đề ít nhiều đã quen thuộc trong thực tế của học sinh.
- Các ý kiến phát biểu nên ngắn gọn.
- Tất cả các ý kiến đều cần được GV hoan nghênh, chấp nhận.
- Cuối giờ thảo luận GV nên nhấn mạnh kết quả sự tham gia chung của HS.

b) Phương pháp thảo luận nhóm

**** Đặc điểm***

Thảo luận nhóm là phương pháp, trong đó GV tổ chức cho HS được trao đổi, thảo luận những vấn đề trong bài học.

Đây là một phương pháp dạy học được sử dụng rộng rãi nhằm giúp cho HS tham gia một cách chủ động vào quá trình học tập. HS có thể chia sẻ kinh nghiệm, ý kiến hay để giải quyết một vấn đề, một tình huống đạo đức, pháp luật nào đó.

* Cách sử dụng

- GV giới thiệu chủ đề cuộc thảo luận.
- GV nêu các câu hỏi có liên quan đến chủ đề.
- Chia HS thành các nhóm, chỉ định hoặc yêu cầu các nhóm bầu nhóm trưởng. Sau đó GV giao nhiệm vụ để các nhóm tiến hành thảo luận.
- Cần khích lệ mọi HS cùng tham gia đóng góp ý kiến.
- “Nhóm trưởng” hoặc “thư kí” ghi chép các ý kiến.
- Đại diện nhóm trình bày kết quả thảo luận trước lớp.

* Những điều cần lưu ý khi sử dụng

- Câu hỏi thảo luận phải sát với nội dung bài học và phù hợp với trình độ HS.
- Cách chia nhóm phải hết sức linh hoạt, luôn thay đổi để tạo điều kiện cho mỗi HS được giao lưu với tất cả các HS trong lớp học mà không phải chỉ trong một nhóm người cố định.
- Kết quả thảo luận của các nhóm có thể được trình bày qua nhiều hình thức khác nhau.
- Nhiệm vụ “nhóm trưởng”, “thư kí” nên luân phiên nhau.

c) Phương pháp đóng vai

* Đặc điểm

Đóng vai là một phương pháp dạy học, trong đó GV tổ chức cho HS thực hành, “làm thử” một số cách ứng xử trong một tình huống đạo đức, pháp luật giả định. Phương pháp này có lợi ở chỗ :

- Giúp HS thực hành những kĩ năng ứng xử trong môi trường an toàn, được giám sát trước khi xảy ra các tình huống thực.
- Gây được hứng thú và phát huy được tính tích cực rèn luyện của HS.
- Tạo điều kiện làm nảy sinh óc sáng tạo của HS.
- Khích lệ sự thay đổi thái độ, hành vi của HS theo hướng định trước.
- Có thể thấy ngay tác động và hiệu quả của lời nói hoặc việc làm của các vai diễn.

* Cách sử dụng

- GV giới thiệu tình huống.
- Các nhóm thảo luận, xây dựng “kịch bản” và phân công sắm vai.
- Các nhóm lên đóng vai.

– Lớp nhận xét, đánh giá.

– GV nhận xét, đánh giá.

* Những điều cần lưu ý khi sử dụng

– Tính mục đích của tình huống phải thật rõ ràng.

– Tình huống phải dễ đóng vai, không nên quá phức tạp.

– Mọi HS đều được tham gia vào quá trình thảo luận, xây dựng kịch bản, được đóng vai hoặc phục vụ cho việc đóng vai của các HS trong nhóm. Nên khích lệ những HS nhút nhát cùng tham gia.

– Trong khi các nhóm thảo luận, GV phải đến từng nhóm, quan sát, lắng nghe, kịp thời phát hiện những khó khăn, lúng túng của HS để có sự hỗ trợ, giúp đỡ điều chỉnh kịp thời.

d) Phương pháp giải quyết vấn đề

* Đặc điểm

Giải quyết vấn đề là phương pháp GV đặt ra một vấn đề hoặc gợi ý HS phát hiện ra một vấn đề có mâu thuẫn và xác định cách thức giải quyết vấn đề đó.

Ví dụ : Trong thanh, thiếu niên HS hiện nay có hiện tượng lười lao động, thích hưởng thụ. Giả sử trong gia đình em có anh hay em, hoặc trong lớp em có người như thế thì em sẽ giải quyết thế nào ?

* Cách sử dụng

– Xem xét hiện tượng.

– Tìm hiểu những nguyên nhân dẫn tới hiện tượng cần giải quyết.

– Nêu lên những cách giải quyết vấn đề.

– Phân tích ưu, nhược điểm của cách giải quyết khác nhau.

– Quyết định lựa chọn cách giải quyết tốt nhất.

* Những điều cần lưu ý khi sử dụng

– Vấn đề nêu ra phải phù hợp với mục tiêu bài học và gắn với thực tế, phù hợp với trình độ HS.

– Phải phát huy được sự suy nghĩ sáng tạo và huy động được vốn kiến thức của HS.

– Cách giải quyết vấn đề phải là giải pháp tốt nhất, có hiệu quả nhất.

– Cần kết hợp phương pháp giải quyết vấn đề với các phương pháp dạy học khác.

d) Phương pháp tổ chức trò chơi

**** Đặc điểm***

Tổ chức trò chơi là một phương pháp dạy học, trong đó GV căn cứ vào mục tiêu, nội dung của bài học trong SGK có thể sáng tạo ra những trò chơi, hoặc vận dụng trò chơi vào tổ chức dạy học các bài. Ví dụ : trong trò chơi “điều khiển thực hiện Luật Giao thông đường bộ” GV cử HS đóng vai công an, đóng vai lái xe, người đi bộ... ; trong trò chơi “phân loại các hành vi bảo vệ hoặc phá hoại môi trường” GV có thể vẽ, hoặc ghi bằng chữ các hành vi ra các giấy nhỏ... chia HS thành đội thi ghép (xếp) những hành vi tốt, không tốt... Dạy học bằng tổ chức trò chơi có nhiều hiệu quả trong dạy học, vì nó thu hút sự tham gia của HS. Trong cuộc chơi mọi người đều bình đẳng và đều cố gắng thể hiện “hết mình”. Vì vậy, tổ chức trò chơi chẳng những là biện pháp để tăng cường hứng thú cho HS trong học tập, nâng cao sự chú ý, làm giảm trạng thái tâm lí mệt mỏi trong quá trình học, mà còn là biện pháp rèn luyện các kĩ năng ứng xử, giao tiếp, giúp các em tự tin hơn trong học tập và hoạt động xã hội.

**** Những điều cần lưu ý khi sử dụng***

- Tổ chức trò chơi có thể diễn ra trong quá trình tổ chức tiết học.
- Phải nắm rõ mục đích của bài học, của trò chơi. Ví dụ trò chơi để giới thiệu bài, để khởi động (hâm nóng), để thư giãn, hay để chuyển tải một kiến thức, rèn luyện một kĩ năng nào đó.
- Phải nắm được quy tắc chơi và tôn trọng luật chơi.
- Trò chơi phải dễ tổ chức và thực hiện.
- Sau khi chơi, GV cần tổng kết lại cho HS hiểu rõ bản thân đã học được gì qua trò chơi này.

e) Phương pháp đề án

**** Đặc điểm***

Phương pháp đề án là phương pháp GV hướng dẫn HS thiết kế và thực hiện những hoạt động học tập nhằm vận dụng kiến thức đã học vào cuộc sống thực tế. Đặc điểm của phương pháp này là giúp HS tập tự thiết kế các kế hoạch hoạt động, học tập từ đơn giản đến phức tạp để nhận thức các giá trị, tạo ra niềm tin và rèn luyện được các kĩ năng ứng xử và các kĩ năng khác, đáp ứng mục tiêu giáo dục thế hệ trẻ trong thời kì công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước.

* Cách sử dụng

Để có được một đề án tốt, HS cần :

- Xác định mục tiêu.
- Nêu lên cách đạt mục tiêu đó.
- Xác định xem cần phải kết hợp với những ai.
- Xác định các bước thực hiện đề án.
- Xác định các điều kiện phương tiện đề án.
- Triển khai thực hiện đề án.
- Trình bày kết quả đề án.
- Đánh giá đề án :
  - + GV hướng dẫn HS tự đánh giá việc thực hiện đề án so với yêu cầu đặt ra.
  - + Các em đã học được điều gì ?
  - + Những người tham gia khác đã học được điều gì ?

* Những điều cần lưu ý khi sử dụng

Phương pháp đề án đòi hỏi khi thiết kế đề án HS phải huy động tổng hợp kiến thức và các kĩ năng cần thiết như : giao tiếp, ra quyết định, giải quyết vấn đề, xác định mục tiêu... Các thao tác này được thực hiện trên cơ sở tư duy phân tích tổng hợp, vì vậy GV cần hướng dẫn cụ thể quy trình thực hiện việc thiết kế đề án và cần thiết kế những đề án đơn giản đến phức tạp dần.

g) Phương pháp diễn đàn

* Đặc điểm

Diễn đàn là phương pháp dạy học, trong đó HS được bày tỏ quan điểm, ý kiến về một vấn đề nào đó (văn hoá, chính trị - xã hội) vừa có tính thời sự, vừa có tính lí luận, được chuẩn bị trước. Trong khi trình bày, diễn giả có thể nêu lên các băn khoăn, thắc mắc mà bản thân chưa giải đáp được. Người dự có thể hỏi, có thể chất vấn diễn giả về những điều chưa rõ, chưa đồng tình... và mọi người cùng trao đổi tìm ra ý kiến chung, tiếng nói chung về vấn đề cần trao đổi. *Song cần chú ý, không nhất thiết phải áp đặt một quan điểm nào đó là hoàn toàn đúng, mà mọi ý kiến đều cần được trân trọng, được bảo lưu. Việc lựa chọn đúng, sai, nên hay không nên là tùy nhận thức của mỗi người dự.*

Cần nhớ rằng, khi vận dụng phương pháp diễn đàn vào dạy học GDCD thì không thể bỏ lửng những vấn đề tranh cãi đúng, sai của HS. Khi tổng kết

diễn đàn, GV bộ môn, GV chủ nhiệm lớp hoặc người chủ trì diễn đàn cần bày tỏ ý kiến có lí, có tình, cảm hoá được người nghe, thể hiện sự ủng hộ quan điểm đúng, nhưng không nên phê phán gắt gao quan điểm sai, hay chưa đúng của HS. Tuy nhiên, nhất thiết phải định hướng được dư luận theo hướng tích cực.

** Tác dụng*

– Rèn luyện cho HS biết suy nghĩ, lập luận (bằng cơ sở khoa học, tìm ví dụ minh hoạ), biết xây dựng đề cương cho một vấn đề cần trình bày, qua đó kiến thức sẽ sâu sắc hơn ; rèn luyện được rất nhiều kĩ năng như : kĩ năng lắng nghe ý kiến của người khác, kĩ năng diễn đạt, kĩ năng tổ chức, tự quản v.v...

– Giáo dục các em có ý thức trách nhiệm về bản thân trước tập thể, trước diễn đàn.

** Những điều cần lưu ý khi sử dụng*

– Không phải bài nào cũng có thể tổ chức diễn đàn được. Trong chương trình lớp 9 đã gợi ý có một số bài nên tổ chức diễn đàn.

– Có thể tổ chức diễn đàn theo lớp, theo khối lớp.

– HS cần chuẩn bị trước, quán triệt sâu sắc mục tiêu, yêu cầu, nội dung, cách thức tổ chức.

– Khi HS chuẩn bị đề cương, GV cần gợi ý để HS trao đổi với GV hoặc những người có hiểu biết giúp đỡ các em về nguồn tư liệu, góp ý kiến về nội dung để các em biết cách tiếp cận thông tin, thu thập dữ kiện, chuẩn bị tốt bản tham luận cá nhân.

– Chủ trì diễn đàn nên là HS, nhưng GV nhất thiết phải dự diễn đàn.

– Không khí diễn đàn phải sôi nổi, có ý kiến tranh luận, bổ sung, thể hiện quan điểm độc lập suy nghĩ của HS ; tránh không khí căng thẳng, đồng thời cũng tránh không khí trầm lắng. Có thể có tiết mục văn nghệ xen kẽ cho sinh động và đỡ mệt mỏi. Khi trao đổi không nhất thiết chỉ có ý kiến của HS mà khi cần (khi quá trầm lắng, hoặc khi căng thẳng) nên có ý kiến của các thầy cô giáo, đại biểu tham dự có uy tín.

h) Phương pháp đối thoại

** Đặc điểm*

Đối thoại là phương pháp tổ chức trao đổi trực tiếp giữa người có trách nhiệm (GV, các chuyên gia khoa học, các nhà quản lí, các nghệ nhân, văn nghệ

sĩ...) với mọi người nhằm giải đáp, trao đổi những vấn đề người đến đối thoại cần biết hoặc người chủ trì đối thoại muốn truyền đạt, muốn tuyên truyền về một vấn đề nào đó. Với cách tổ chức đối thoại có mục đích, đối thoại trở thành một phương pháp dạy học GD&ĐT.

Về bản chất, trong phương pháp đối thoại thì người chủ trì trả lời, giải thích những câu hỏi, những vấn đề người đến dự đặt ra. Nhưng để đạt được mục tiêu giáo dục trong môn GD&ĐT, cũng như trong tuyên truyền thì ngoài ý kiến người đến dự hỏi, người chủ trì phải tự đặt ra câu hỏi theo mục tiêu, nội dung cần trao đổi.

Điều cần lưu ý là người chủ trì đối thoại không nên đặt câu hỏi dưới dạng hỏi lại người dự, người đối thoại, mà hình thức đặt ra cần tế nhị như người khác đặt ra. Ví dụ “về vấn đề này (...) có người (có bạn, có em...) ở trường A, trường B... hỏi :...”. Người chủ trì đối thoại có kinh nghiệm là dựa vào một ý của người hỏi trực tiếp mà mở rộng, dẫn dắt người đối thoại bằng những câu hỏi sâu hơn để trình bày một vấn đề.

* Tác dụng

– Phát huy được tính tích cực tư duy, vai trò chủ thể của HS trong việc tiếp thu kiến thức và vận dụng vào thực tiễn.

– Giải đáp kịp thời những thắc mắc, băn khoăn của HS.

– Qua đối thoại, có thể hiểu được nhận thức, mong muốn nguyện vọng của HS, giải toả được những băn khoăn, định hướng cho các em phương hướng rèn luyện, học tập.

* Cách sử dụng hình thức đối thoại

– GV cần định hướng cho HS trước những vấn đề sẽ tổ chức đối thoại : gợi ý HS nêu lên những câu hỏi, những băn khoăn thắc mắc (có thể đó là vấn đề lí luận, có thể là vấn đề thực tế).

– Người chủ trì đối thoại càng phải được chuẩn bị trước những vấn đề HS có thể đặt ra. Nếu người chủ trì là khách mời (các nhà quản lí, hoạt động xã hội...) thì GV bộ môn cần trao đổi thật chu đáo về mục tiêu, đối tượng đối thoại, thời gian thực hiện, mức độ kiến thức, kĩ năng cần trang bị cho HS.

– GV bộ môn, GV chủ nhiệm nếu không tham gia chủ trì đối thoại có thể hỏi người chủ trì cùng với HS, vì GV bộ môn, giáo viên chủ nhiệm nắm chắc mục tiêu, yêu cầu giáo dục qua buổi đối thoại.